Орон бүхний пролетари нар нэгдэгтүн!

Анх дугаар ТАВАН ЖИЛ

Төв аймгийн намын хороо, А. Д. Х. Гүйцэтгэх захиргааны сонин.

17 дэх жилдээ
№67 (1372)

1964 оны
8 дугаар сарын 31

ДАВАА

БАГШ

Анги танхимууд өглөөнөөс үдэш болтол хүүхдийн хөгжөөнтэй шуугианаар дүүрч байдаг цаг боллоо.

Энэ үед багш хүний нарийн төвөгтэй олон талтай ажил эхлэнэ. Сурагчдад олон талын гүн бат мэдлэг эзэмшүүлэх нь сургууль багш нарын гол зорилт мөн. Энэ зорилтыг хэрэгжүүлэхэд багш хүн урьдах хичээлийн жилд хийсэн ажлынхаа амжилт дутагдлыг тал бүрээс нь судласны үндсэн дээр шинэ хичээлийн жилийн эхнээс хийх ажлаа нарийн төлөвлөгөөтэйгээр бэлтгэх хэрэгтэй байдаг.

Хичээлийн жил эхлэхийн өмнө сургууль багш нарын тэргүүн ээлжинд гүйцэтгэвэл зохих үүрэг бол сургуулийн насны хүүхдийг сургуульд бүрэн хамран сургах явдал мөн.

Удирдсан ангийнхаа сурагчдын өмнөх жилийн бүрэлдэхүүн, хөдөлгөөнийг судлаж сургуульдаа ирээгүй хүүхэд бүрийн шалтгааныг илрүүлж нэг ч хүүхдийг зав сардуулахгүйн төлөө тэмцэх хэрэгтэй.

Хичээлийн танхимуудын дотоод тохижилтыг шинэчлэн баяжуулж үзүүлэн таниулахуудыг сэлбэн засч хичээл явуулахад саадгүй болгоод хичээлийн төлөвлөгөө конспектийг программтайгаа тохируулан хийж гүйцэтгэх энэ бүх ажлууд хичээл эхлэхээс хэдэн хоногийн өмнө бэлтгэгдсэн байвал зохино.

Хичээлийн жил эхэлмэгц багш хүн ангид болон хичээлийн гадуур явуулах төрөл бүрийн ажлаа төлөвлөвөл зохино.

Хичээлийг үр дүнтэй явуулах нь багш хүн өөрөө зөвхөн мэргэжлийнхээ зүйлийг сайн эзэмшихийн хажуугаар онол, улс төрийн мэдлэг амьдралын баялаг туршлагыг хир зэрэг эзэмшинээс их шалтгаалдаг.

Энэ оны 6 дугаар сард болж өнгөрсөн нийгмийн ухааны багш нарын улсын зөвлөлгөөн энэ талаар чухал ач холбогдолтой заалт шийдвэр гаргаж өглөө.

Багшийн мэдлэгийн хүрээ хэдий чинээ өргөн, зохиож байгаа ажил нь олон талтай, хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон байвал сурагчдын хүмүүжлийг дээшлүүлэхэд үзүүлэх нөлөө нь төдий чинээ их байна.

«Чөлөө цагтаа хүүхдүүдтэй ажиллахдаа баярладаг, тэдэнд сонирхолтой үлгэр яриаг ярихдаа дуртай байдаг, хүүхэлдэй, хөлөг онгоц, нисэх онгоц зэргийг хийж өгч тоглуулдаг, элдэв илбэ үзүүлдэг, тэд нартай хамт цэцэг навч, мод, чулуу түүж гербари коллекц хийдэг, одон ертөнцийн байдлыг таниулдаг, буудах, усанд сэлэхэд сургадаг хүмүүс бол ёстой сайн хүмүүжүүлэгчид мөн» гэж М. Горький бичиж байжээ.

Шавийн эрдэм багшаас гэж аргагүй үнэн үг. Хэрэв багш хүн хичээл заах, хүүхэдтэй ажиллах бүх ажилдаа урьдаас нарийн чанд бэлтгэж өөрөө цуцалтгүй сурч хүүхдийн амьдралд гүн орж чадвал сурлагын чанарыг сайжруулахад амжилт олж болно.

Өндөр ургац даллаж байна

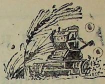

Баянзүрхийнхэн багагүй туршлагатай

Баянзүрх сумын «Сүхбаатарын зам» нэгдлийнхэн байгалийн хадлан бэлтгэх талаар угийн туршлагатай билээ.

Тус сум-нэгдэл энэ жил 9500 тонн өвс бэлтгэх төлөвлөгөөтэй бөгөөд 8 дугаар сарын 25-ны мэдээгээр 2879 тонн өвс бэлтгэсэн юм. Байгалийн аюулаас болж тус сум—нэгдлийн хэмжээгээр 751 тонн өвс усанд алдсан боловч энэ сумын хадланчид байгальтай өрсөлдөн өвөл, хаврын хатуу бэрх улирлыг өнтэй давахын тулд өвс тэжээл арвин ихээр базаахаар цагийн боломж бүхнийг ашиглан хадлангийн ажилд шуурхайлан ажиллаж байна. Сум-нэгдлийн хэмжээгээр хадлангийн 15 бригад, трактор хадуур 2, морин хадуур 67, гар хадуур 89, хүн 366-тай Тэрэлж, Өгөөмөр, Дэндий, Даваапы өвөр зэрэг өвс ургамал жигдхэн, унац арвинтай газруудад гарч хадах ажлаа амжилттай явуулж байна. Сум-нэгдлийн захиргаа, намын үүр хадлангийн бригад, хадланчдын хооронд уралдаан зарлаж долоо хоногт нормоо 110 хувиар биелүүлсэн бригад хадагч, тармагч, бухалдагч, нуруулдагчдад 100 төгрөг, шилжин явах дарцаг, 100—105 хувь биелүүлсэн бригад, хадланчдад 50—75 төгрөг, үнэмлэхээр тус тус шагнах болзол гарган уралдааныг 7 хоногийн нэг дэх өдөр бүр дүгнэж байна.

Үхрийн 3 дугаар фермийн Чимэддорж даргатай Өгөөмөрийн хадланчид, үржил хонины нэгдүгээр бригадын Дэмбэрэл даргатай Долоон тохойн хадланчид, үйлдвэр бригадын Намхай даргатай Туулын шугуйн хадланчид бусад бригадуудаасаа түрүүлж болзолд заагдсан шан хүртжээ.

Хадланчдын хоорондын уралдаанд өсвөрийн залуу багачууд маань түрүүлж ахмад хадланчдынхаа манлайд явж байна.

Налайхын арван жилийн 9 дүгээр дунд сургуулийн 7 дугаар ангийн сурагч, тус сум-нэгдлийн аж ахуйн нярав Галбадрахын охин Алтанжаргал гар хадуураар өдөрт 0,8 га—гийн өвс хадаж 20 хоногт 21 тонн, 8 дугаар ангийн сурагч, нэгдлийн гишүүн Самдангийн хүү Цагаанчулуун гар хадуураар өдөрт 0,5 га-гийн өвс хадаж 20 хоногт 20 тонн өвс тус тус бэлтгэж болзлын нэгдүгээр шагналаар шагнагдан сургуульдаа ажлын бахдам амжилттай очицгоожээ.

Тус сум-нэгдлийн хадланчид өвс бэлтгэх ажилд өөр хоорондоо өрсөлдөөнтэй ажиллаж байгаа нь амжилт олохын үндэс болж байна.

Жишээ нь: Аймгийн аварга хадланчин Намрал, хадлангийн хугацаанд гар хадуураар 80 тонн өвс хадах үүрэг аваад 65 тонн өвс хадаад байхад, хадланчин Жамсран гар хадуураар 90 тонн өвс хадах үүрэг авч 100 тонн өвс хадаад байна.

Аварга хадланчин Намрал гар хадуур хоёрыг залгаж өдөрт 1 га илүү газрын өвс хадаж байна.

Тэрчлэн сум-нэгдлийн захиргаа, намын үүр суурь бүрт 300 кг, айл бүрт 100 кг хүчит тэжээл бэлтгэх үүрэг өгч одоо сум-нэгдлийн хэмжээгээр 10 гаруй тонн хүчит тэжээл бэлтгээд байна. Ийнхүү Баянзүрх сумын «Сүхбаатарын зам» нэгдлийн хадланчид өвөл хаврын өн болсон өвс хадланг цагийн сайханд арвин ихээр бэлтгэхийн тулд бололцоо бүхнээ дайчлан ажиллаж байна.

Манай сурвалжлагч Б. Дорж

Хадлан Хадлан Хадлан

Налайх хотын баруун урьд байдаг „Баянгийн бүрд" хэмээх газар хадланчдын майхан дэрвэн, хадуурын дуу хангинаж, мөр жирийж, бухал ярайж байна. Тэнд Баянзүрх сумын «Сүхбаатарын зам» нэгдлийн Самбуу даргатай хадлангийн 13 дугаар техник бригадынхан „ДТ—54" тракторт 7 морин хадуур агрегатлан өдөрт 30—40 га-гийн өвс хадаж байна. Зураг дээр: Хадланчид өвс хадаж байгаа нь:

Б. Доржийн авсан гэрэл зураг

Ардын сургуулийн алтан хаалга,

Н.К.Крупская

Н. К. Крупская Зөвлөлтийн сурган хүмүүжүүлэх ухааныг хөгжүүлэхэд гавшгайлан зүтгэж коммунист хүмүүжлийн нилээд олон асуудлыг Маркс—Ленинийн онолын үүднээс боловсруулжээ.

Крупская бол Зөвлөлтийн пионерийн байгууллагыг үүсгэн байгуулагчийн нэг бөгөөд ялангуяа сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн хүмүүжил болон насанд хүрэгсэдийн гэгээрэл боловсролын талаар түүний хийж бүтээсэн үйлс, бичсэн зохиолууд нь дэлхий нийтэд ихээхэн алдаршжээ.

«Ёстой сайн сайхан, аз жаргалтай амьдаръя гэвэл их юм мэдэх, бодож сэтгэх хэрэгтэй.

Тархи толгойгоороо ч, гар хуруугаараа ч ажиллаж сурах хэрэгтэй» гэж тэрээр хэлжээ.

ХӨДӨЛМӨР ХҮМҮҮЖИЛ ХОСЛУУЛБАЛ ...

Аймгийн төвийн болон Жаргалант, Баянчандманы дунд сургуулиуд өөртөө хүүхдийн «хөдөлмөр зуслантай» болсон нь сайхан байна.

Дунд сургуулийн дээд ангийн сурагчдыг зуны улиралд зохистой амруулахын ялдамд мал, хөдөө аж ахуйн ажлын анхны мэдэгдэхүүн олгох хөдөлмөрийн дадлага хийлгэдэг нь бүрч сайхан хэрэг. Зуунмодны голын баруун дэнж дээрх төвийн дунд сургуулийн «хөдөлмөр зуслан»дээр очиход энэ жил 8 дугаар ангид орох 30-аад хүүхэд амарч ажиллаж байлаа.

Тэд гуравдугаар ээлжинд ирж хэд хоног амрах зуураа адуу маллаж гүү барих, шөнө нь манах, хонь хариулах, үнээ, 'ямаа саах, айраг исгэх, хоол хийх, ногооны газар ажиллах, багаж хэрэгсэл юугаа ирлэх, ишлэх зэрэг ажилд хэн нь ч хоцрохгүй оролцсоор иржээ.

Тэр ч байтугай эхний ээлжинд амарсан хүүхдүүд зуслангийнхаа байр сууц, гал зуух, цахилгаан түгээл зэрэг бага боловч барилгыг багш Нямсүрэнгийн удирдлагаар барьсан байна.

Энэ бүхийлэн ажил хүүхдийн хүчээр бүтэж байгаа нь сайн боловч хүүхдийг хөдөлмөрт дэндүү харшуулж болохгүй.

Хөдөлмөрийг хичнээн хөгжилтэй хийвэл төчнөөн хөнгөн бөгөөд ёстой нэр төр, алдар гавъяаны хэрэг болох нь хүүхдэд хялбар ойлгогдоно.

Гэтэл төвийн дунд сургуулийн «хөдөлмөр зуслан» дээр гар ба одон бөмбөг, тоотойхон тоглох ганц нэг кино үзэхээс ондоо олигтой ажил зохиогддоггүй юм байна.

Хүмүүжлийн ажил ч бүр ор тас орхигдсоноор барахгүй хоол нь хүртэл нэг янз байдаг ажээ.

Арав хоногийн дотор ганц бууз, хуушуур идээгүй байгаа нь хүүхдийн сэтгэлд дульхан л санагддаг байхдаа.

Хойшид хүүхдийн хөдөлмөр зусланг улам соёлжуулан тохижуулж хөдөлмөр хүмүүжил хослуулбал сайн сан.

А. Самбалхүндэв

(1934 —8—4)

Баярт өглөө

9 дүгээр сарын 1—ний өглөө. Энэ өглөө хүн бүхний амьдралд хамгийн сайхан тэмдэглэлт явдал болдог.

Хүн бүр эрдмийн оргилд авирах туйлгүй хүслэндээ хөтлөгдөн энэ өглөө сургуулийн хаалгийг татан «А» үсэг заалгаж эхэлдэг.Сэтгүүлч миний бие ч гэсэн 14 жилийн өмнө намрын энэ өглөө ардын сургуулийн хаалгыг татан эрдмийн алтан босгыг алхсан юм.

Цэвэр сайхан хувцасласан охид хөвгүүд сургуулийн байшингийн үүдэнд тал талаас цугларна.

Танил нөхөд уулзаж чанга чанга инээлдэн ургаш хойш сүлжилдэнэ.

— Галаа! Чи тэр жаалыг таних уу? Зуныхаа амралтаар 15 даага сургасан 5 дугаар ангийн сурагч Дамба гэдэг чинь шүү дээ.

—Танина танина. Тэр бас 80 зурам агнасан 3 дугаар ангийн Галдан тэр байна гэх зэргээр ярилцана.

Яг 9 цаг боллоо. Захирал, багш нар сургуулийн үүдэнд гарч ирэх хичээлийн шинэ жилийн хамгийн анхны хонхыг жингэнүүлэв. Тэр хонхны дуунаар цугларсан хүүхдүүд сургуулийн хаалгаар цувран орцгоож эхлэв.

Тэр хонх Алтайн өндөр уулнаас, Дорнотын их тал хүртэл Хөвсгөлийн тайгаас өмнө зүгийн говь хүртэл монгол орны уудам нутаг даяар хангинан цуурайтаж ардын үрсийг сургуулийн зүг дуудсаар ...

А. Баярмагнай

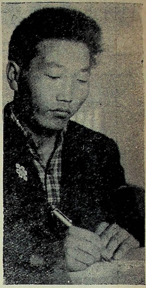

Залуу багш Буурай

Нийгмийн ухааны хичээлийн заалтыг эрс сайжруулъя

(Багш нарын бага хурал)

Аймгийн бага дунд сургуулиудын багш нарын бага хурал саяхан болж өнгөрлөө,

Тус бага хуралд «Нийгмийн ухааны хичээлийн заалтыг эрс өөрчлөн сайжруулъя» гэсэн илтгэлийг аймгийн намын хорооны суртал ухуулгын хэлтсийн эрхлэгч Б.Доржсүрэн тавьж хэлэлцүүлэв, Бага хурал дээр багш Пүрвээ, Чулуунбат, Алтангэрэл, Банзрагч, Даш нарын олон хүн үг хэлж нийгмийн ухааны хичээлийн заалтыг сайжруулах талаар санал шүүмжлэл тавив. Аймгийн бүх бага дунд сургуулиудад хичээлийн заалтыг чанаржуулах, сурагчдын сурлагыг дээшлүүлэх, сургалтыг хөдөлмөртэй холбох, сурагчдад коммунист хүмүүжил олгох талаар багш нар үлэмжхэн зүйл санаачлан ажилласнаар сүүлийн үед нилээд амжилт олжээ.

Эрдэнэсант сумын бага сургуулийн багш Эрдэнэдалай, Баянбараат сумын Гомбосүрэн,Баян сумын Батбаяр нар удирдсан ангиа 100 хувь сургаж БНМАУ—ын Сайд нарын Зөвлөлөөс гаргасан шагналын болзлыг хангаад байна.

Тэрчлэн Жаргалантын дунд сургуулийн хэлбичгийн багшДамдиндорж, түүхийн багш Түмэнжаргал, утга зохиолын багш Шагдарсүрэн, аймгийн төвийн 10 жилийн дунд сургуулийн орос хэлний багш Алтангэрэл нарын зэрэг хичээл заах аргаа өөрчлөн сайжруулж хичээлийг орон нутгийн амьдралтай холбон зааснаар сурагчдад гүн бат мэдлэг олгож байгаа тэргүүний сайн багш нар олон байна.

Манай багш нарын дотор ийм хүү ахицтай талууд байгаа боловч хичээлийн үзэл суртал, хүмүүжүүлэх үүргийг дээшлүүлэх үр дүнг сайжруулах талаар заах арга, сурган хүмүүжүүлэх ухааны арга барил хэрэглэх явдал хангалтгүй сурагчдад хэл зүйн дүрмийн мэдлэгээ практикт хэрэглэж санаагаа хурц тод холбоо авцалдаатай илэрхийлэх дадлага чадвар олгох ажил муу байгаа явдал илтгэгчийн илтгэл, багш нарын шүүмжлэлээс тодорхой байна.

Нийгмийн ухааны хичээлийн зарим багш нар хичээлд бэлтгэхдээ холбогдох ном зохиол уншдаггүй зөвхөн сурах бичигт байгаа материалаар хичээлийн бэлтгэлийг хязгаарлах хичээлийн кабинетыг муу ашигладаг, сурагчдийн бие даасан ажлыг хөгжүүлэх талаар муу анхаарч байгаа, сурагч нэг бүртэй биечлэн ажиллахгүй байгаагаас сурагчдын сурлага муу, нийгмийн ухааны хичээлийн заалт шаардлагын хэмжээнд хүртэл сайжирч чадаагүй байгаа ноцтой дутагдал оршиж байжээ.

Нийгмийн ухааны хичээлийн заалтыг өсвөрийн үеийхний ертөнцийг үзэх үзлийг төвлөрүүлэн, тэднийг эх оронч үзлээр хүмүүжүүлэх гол арга болгон явуулах явдал багш бүхний гүйцэтгэх үүрэг болж байна.

Иймээс нийгмийн ухааны хичээлийн заалтын талаар шинэ арга хэлбэрийг нэвтрүүлж өөрийн орны болон социалист орнуудын багш нарын тэргүүний арга туршлагыг эзэмшин, орон нутгийн амьдрал орчин үеийн түүхт үйл явдлуудтай хичээлийн заалтыг нягт холбож сурагчдыг улс төр, ёс суртахууны талаар хүмүүжүүлэх нөлөө чадлыг нь дээшлүүлэх.

Нийгмийн ухааны хичээлийг сурагчдын нас, сэтгэхүйн онцлог мэдлэгийн хэмжээнд зохицуулан явуулах талаар нийгмийн ухааны хичээлийн багш бүхэн анхаарах хэрэгтэй.

Сурагчдын сэтгэхүй, ой ухааныг хөгжүүлэх, тэдний бие даасан бүтээлч ажиллагааг идэвхжүүлэх, хичээлийг сургалтын давуутай арга барилуудаар заах, аялал хийлгэх, орон нутгийн материалуудыг судлуулах, танхим байгуулах зэрэгт сурагчдыг сургах замаар нийгмийн ухааны хичээлийн заалтанд эрс өөрчлөлт гаргах талаар багш нэг бүрийн идэвх чармайлт хувийн санаачлагыг өрнүүлэх оновчтой ажил зохиох явдал МХЗЭ, гэгээрлийн байгууллагуудын чухал зорилт болж байна.

Манай** тусгай **сурвалжлагч

Хүүхдийн булан

Хүүхдийн эрүүл мэнд, зөв өсөж торних явдалд тэдгээрийн хичээл хийх ба эрхэлж тоглох нөхцөл чухал холбогдолтой юм.

Амгалан тайван байх хичээллэх нөхцөл нь эвтэйхэн бүрдсэн байвал гэрийн даалгавар хийх, хичээлээ ойлгох нь дөхөмтэй билээ

Өөрийнхөө гэр байрыг засахдаа хүүхэддээ хичээл хийх булан эрхбиш гаргах хэрэгтэй.

Суух сандал бол хөл нь бүх улаараа газар хүрэхүйц өндөр, ширээ нь сандлаасаа 22—27 см өндөр, өргөн нь 55 см байх шаардлагатай.

Энэ бол тохойгоороо ширээнд тулж хичээл хийхэд тохиромжтой юм.Ширээг цонхны гэрэл зүүн талаас тусахаар тавих ба орой болоход ширээний гэрэл мөн зүүн талаас тусахаар тавина Ширээний ойролцоо тавиур буюу жижиг шүүгээнд ном дэвтэрий нь хийх хэрэгтэй бөгөөд хүүхдээр өөрийнхөө булнг маш цэвэрхэн байлгаж сургах хэрэгтэй.

Нэгдүгээр ангийн хүүхдийн цагийн хуваарь

Танай хүүхэд нэгдүгээр ангид орсон шинэ сурагч билээ.

Хүүгийн чинь сайн сурах явдал та бүгдийн туслалцаатай хичээлээ хийх болон амрах зэргийг хир зэрэг зохицуулдгаас ихээхэн хамаарах болно.

Өглөө эртлэн босч өглөөний биеийн тамирын дасгалыг хийлгэн, ор дэрий нь хураалгаж, цайгий нь яаралгүй тавтай уулгаж хичээлд нь явуулна.

Хичээлийн дараа хоол идүүлэн, бие султай хүүхдийг унтуулж дараа нь гадаа тоглуулах зэргээр 2—2,5 цаг болоод гэрийн даалгавар хийлгэхээр суулгах хэрэгтэй. Унтахаас нь 1,5 цагийн өмнө оройн цай уулгаж, дараа нь салхинд жаахан гаргаад нүүр гар, хөл, шүдийг угаалгаад унтуулах хэрэгтэй.

Нэгдүгээр ангийн хүүхэд 11-12 цаг унтаж нойр авбал зохино.

анхны сурагчийн баярын өдөр

Гэр бүлийн лекц

Багын найзууд уулзахад «Санаж байна уу үгүй юу?» гэсэн үг олонт давтагддагийг гайхах юу байхав. Миний нэг сайн нөхөр хөдөө нутагт ажиллаж байсан юм. Би амралтынхаа нэг өдөр тэднийд очив. Тэдний охин Навчаа, хүү Түмэн нар цаас хайчилж юу ч юм бэ урлаж байв.

Бид хоёр жирийн амьдралынхаа тухай, хөдөө нутгийн сүүлийн үеийн байдал, цоо шинээр хөгжиж байгаа химижүүлэлтийн тухай ярилцлаа.

—Хими гэгч—гээд нөхрий минь эхлэхэд Навчаа охин

—Аваа хими гэж юу хэлнэ вэ? гэж асуув.

Тэгээд хархан нүдээрээ аавыгаа ширтээд хариу хэлэхий нь хүлээж байв.

—Бид хоёр өөд өөдөөсөө харан инээмсэглэж юу гэж тайлбарлах юм бэ? дээ. Ийм жаахан хүүхдэд химийн учир утгыг ойлгуулах гэгч, арван мянган хүн суусан танхимд лекц уншихаас төвөгтэй мэт санагдав.

—Хими үгүй бол танай энэ байшин хав харанхуй байх байсан гэхэд.

—Юунд гэж Навчаа асуув

Цонхны энэ шил үгүй байх байсан гэхэд тэр гайхав.

—Хими үгүй бол чиний энэ шилэн аяга үгүй байх байсан. Чи модон аяганаас сүүгээ уух байсан гэж эцэг нь хэлэв.

—Хими үгүй бол чиний өмсөж байгаа платьенд ийм сайхан цэцэг навч байхгүй байсан.

Яагаад гэвэл үүнийг буддаг будаг байхгүй байсан гэж нөгөө талаас нь би хэлэв.

—Хими үгүй бол энэ эгшигт шийрцагны сайхан дуунуудыг сонсож чадахгүйсэн. Юунд гэхэд пянз нь үгүй байх байсан гэж цаад талаас нь эцэг нь хэлэв.

—Хими үгүй бол сургуульд очиход ч цаас харандаа бэх ч байхгүй байсан гэж аав нь хэлэн хоёр хүүгээ эелдэгхэн хараад, одоо явж тоглоцгоо гэв.

Нэг хэсэг болоод Навчаа гүйн ирээд:

—Хими үгүй бол чихэр байх уу? аавaa гэхэд

—Хими үгүй бол энэ чихэр байхгүй байх байсан. Харин та нарын энэ бөмбөг шиг том чихрийн манжинг урдаа тэврээд хөхөж явах байсан гэж би нэмэж хэлэв. Бүгдээрээ инээлдэв.

Гал зуухны өрөөнд хоол хийж байсан Навчаа, Түмэн хоёрын эх Дагзмаа бидний яриаг дуулаад инээв. Бидний яриа цааш үргэлжлэв.

Хоёр минут болоод Навчаа шив шинэхэн хүүхэлдэй тэвэрч ирээд:

Хими үгүй бол энэ хүүхэлдэй байхгүй юу?

—Байх нь ч байх л юм. Харин энэ хүүхэлдэй чинь ийм улаанхан хацаргүй, нүд амгүй, сохор байх байсан, будах будаг хаанаас олдох вэ гэв.

—Одоо боль боль яасан асууж ханадаггүй хүүхдүүд вэ?

Эднүүд хүнийг яриулахгүй нь гэж эцэг нь санаа зовон хэлэв.

Дагзмаа—зүгээр нэг ёсны гэрийн лекц болж байна гэж хэлэв. 5—6 минут болоод Навчаа гүйн ирээд:

—Хими үгүй бол . . .

«Хими үгүй бол» гэсэн энэ үг бид хоёрын ярианд цоо шинээр дуулдан «Чи санана уу? үгүй юу?» гэсэн тэр үгнээс бүр олон удаа дуулддаг болов.

—За Навчаа, Түмэн хоёр хими гэдэг үгийг ойлгож авав уу?

Хими гэдэг бид бүгдэд хэрэгтэй эрдэм байна уу? аль хэрэггүй гэж ойлгов уу? гэж эцэг нь асуухад:

—Хэрэгтэй гэж хоёулаа зэрэг хариулав.

Хими үгүй бол би ч танайд ирээд одоо мөн энд сууж чадахгүй байсан,

Хими үгүй бол автобусны камер дугуй ч байхгүй.

Би явгаар уу? аль эсвэл морь тэргээр хэмжээлшгүй холоос явган л явах байсан гэхэд,

—Эхээс төрөөд байхад хөхөх резинэн угж, бүр том болохдоо тоглодог бөмбөг ч байхгүй байх байсан. За одоо лекцээ дуусгая. Хөшгөө хаая гэж аав нь инээмсэглэн хэлэв.

—Байз гээд унтлагынхаа өрөөнөөс Навчаа ээжийгээ дуудан

—Ээжээ өнөөдөр кино үзэх үү? гэв.

—Үзнээ. Харин хими гэдэг үгийг сайтар ойлгов уу.

Хими үгүй бол бас кино плёнко байхгүй байсан гэж Дагзмаа охиндоо хариулав.

Бүгдээрээ хөгжилтэйгээр инээлдэв.

М. Намсрай

А.Н. Макаренко

Антон Семенович Макаренко 1888 онд Харьковын губерний Белополье хотод ажилчны гэр бүлд төржээ.

1917 онд Полтавын багшийн дээд сургуулийг алтан медальтай төгсөөд Крыков, Полтав зэрэг хотод багшлах ажлыг хийж байв. 1920 оны 9 дүгээр сараас эхлэн гэмт хэрэг хийсэн насанд хүрээгүй хүүхдийг хүмүүжүүлэх сургуульд багшилжээ.

1928 оны эцсээр Ф.Э.Дзержинскийн нэрэмжит хүүхдийн коммунад ажиллав.

Тэр үеэс эхлэн түүний гарамгай сурган хүмүүжүүлэх авъяас тодорчээ. Макаренкогийн ажлыг их зохиолч М.Горький өндөөр үнэлж байв.

Жил жилийн намар цаг сурагчид, оюутнууд хадлан тарианы их ажилд туслалцдаг заншилтай билээ. Архустын сангийн аж ахуйд Барилга, Төмөр замын техниккумын 150 сурагч ажиллаж байна.

ЗУРАГ ДЭЭР: (Баруун гараас) Төмөр замын техниккумын сурагч **Баасанжав, Очирбат, Сандаг,** Догсом, **Санжаажав, Жамбал нар** өвс хадаж **байгаа нь.**

АГААРЫН СОНИНЫ ҮҮСЭЛ ХӨГЖИЛТ

Радио нэвтрүүлэг дэлхий дээр үүсэж хөгжөөд төдий л удаагүй боловч 70—аад жилийн дотор асар их амжилт олсон юм.

Суртал ухуулга, уран сайхан, зам тээвэр, харилцаа холбоо, үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн болон улс эх орноо батлан хамгаалах зэрэг хүн нийгмийн чухал чухал салбаруудад радио өргөн дэлгэр ашиглагдаж байна.

Энэ гайхамшигт аргыг оросын эрдэмтэн Алексей Степанович Попов анх нээсэн юм.

Попов цахилгаан долгионыг судлаж түүнийг хураадж авч болох аппаратыг зохиогоод 1895 оны 5 дугаар сарын 7—нд өөрийн зохиосон цахилгаан долгионыг хураан авах радио хэрэглүүрийн тухай илтгэлийг оросын физик химичдын нийгэмлэгийн хуралдаан дээр тавьж, дэлхийн хамгийн анхны радио станц болох радио хэрэглүүрээ ажиллуулж үзүүлсэн тэр өдрийг радио үүссэн өдөр гэж даян дэлхийн дэвшилт хүн төрөлхтөн тэмдэглэн өнгөрүүлдэг сайхан заншилтай болжээ.

1917 онд Орос оронд Октябрын хувьсгал ялж мандсан анхны өдрөөс эхлэн «Аврор» хөлөг онгоцны радио аппарадаар Лениний бичсэн «Оросын ард түмэнд» гэдэг түүхт тунхаглалыг нэвтрүүлж хөрөнгөтний түр засгийн газар унаж, засгийн эрх зөвлөлүүдийн гарт шилжсэнийг зарлажээ.

Үүний дараагаар Германи, Англи, Япон зэрэг дэлхийн олон улсад радиог хөгжүүлж ирсэн юм.

Монголд анх 1919 онд Хятадын империаторын захиалгаар Хятадтай холбоо барих бага хүчтэй очит станцыг хүрээнд байгуулсан юм.

Энэ нь хятадын харгисуудын ашиг тусын тулд үйлчилж манай ард түмнийг дарлан мөлжих зэвсэг болж байлаа.

Ардын хувьсгалын ялалтын дараагаар энэ холбоог бүх багаж хэрэгслэлтэй нь хамт улсын болгож цэргийн холбоонд ашиглах болов.

1931 оноос Зөвлөлт Холбоот Улсын тусламжтайгаар хуучин станцаа дахин сэлбэж 1933, 1934 оноос эхлэн радиог эрчимтэй хөгжүүлж эхлэв.

Монголын уудам тал нутагт радио хоолой хүнгэнэж, намын үнэн үг агаар доргиулан цуурайтуулсан анхны өдрөөс хойш 30 жил боллоо.

Манай нам, засгаас радио нэвтрүүлгийг өндрөөр үнэлж радио нэвтрүүлэх байгууллага бий болгох тухай шийдвэрийг 1931 оны 3 дугаар сарын 13—ны өдрийн 4 дүгээр хурлын тогтоолоор Монгол Улсын хувь нийлүүлсэн радио л хэмээх хоршоо байгуулж дүрмийг нь баталсан юм.

Энэ үеэс радио өргөн нэвтрүүлэгтэй болох бэлтгэлийг хийж байгаад ЗХУ—ын тусламжтайгаар 1934 оны 9 дүгээр сарын 1—ний өдөр Монгол улсын нилээд хэдэн аймагт радио өргөн нэвтрүүлгийг нээсэн юм. Монголын радио өргөн нэвтрүүлгийн газар байгуулагдсанаас хойших энэ хугацаанд зохион байгуулалт, техник, үзэл суртал, уран сайхны бүхий л талаар асар их өсөн бэхжжээ.

Нам, засгийн байнгын анхаарал халамж, ЗХУ--ын тусламжийн үрээр монголын радио орчин үеийн техникээр тоноглогдон үндэсний мэргэжилтэй боловсон хүчнээр хангагдаж байна.

Улсаас сүүлийн үед авсан арга хэмжээний үр дүнд манай улсын радио нэвтрүүлгийн станцын хүчин чадал эрс дээшилж радио ашиглагчдын тоо нэмэгдэн 1962—1963 онд аймгийн төвд өрхийн 76 хувь, хөдөө аж ахуйн нэгдлийн гишүүдийн өрхийн 23 хувийг радио сонсголтой болгожээ.

Тус аймагт 1942 онд ганц эсгий гэртэй 50 цаг ажиллуулах чадалтай хуурай зайны радио хүлээн авагч нэг ажиллаж байсан бол энэ 24 жилд Зөвлөлт Холбоот Улсын хамгийн сүүлийн үеийн техник төхөөрөмжөөр тоноглогдсон радио станц 10 дахин, радио узель 32 дахин мэргэжилтэй боловсон хүчин 24 дахин өсөж хөдөлмөрчдийг радиогоор үйлчлэх хүрээ улам өргөжсөөр байна. Одоо аймгийн хэмжээгээр радио станц 8, радио узель 32, радио цэг 3000 шахам ажиллаж байгаа ба аймгийн бүх өрхийн 70 шахам хувь радио хүлээн авагчтай болж тус аймгийн хол боочид бүх хөдөлмөрчид радио нэвтрүүлгийн 30 жилийн ойг баяр бахдалтай тэмдэглэж байна.

Сэтгүүлч Ц. Авирмэд

Хөдөлмөрчдийн боловсролд

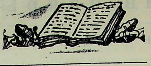

Та үүнийг сонссоно уу?

❊ 1961 оны 5 дугаар сарын 21-нд үдээс хойш ЗХУ-ын Доны Ростов хотод ер бусын хүчтэй том хэмжээний мөндөр унасан байна.

Мөндөрийн ширхэгийн диаметр нь 2—3 ба зарим нь 5 см-д хүрч байжээ.

Мөндөр 28 минутын турш орсон ба бороо, хүчтэй цахилгаан, салхи хамт үүсч байжээ.

Салхины хурд 1 секунтэд 30—40 м байв.

Байшин хашааны орчноор хунгар дүүрч мөндөр нь модны навч мөчрийг хугалж, цонхны шил хагалжээ.

Хотын хөсөг тээвэр зогссон байна.

Мөндөрийн ширхэг нь маш сонин хэлбэртэй байсан байна. Үүнд: гонзгой, дугараг, бөөрөнхий олон талст зэрэг ба үелсэн бүтэцтэй байжээ.

Энэ үзэгдэл нэг хоногийн дараа Ростов мужийн Константиновск гэдэг ажилчны сууринд болж 20 минут үргэлжилсэн бөгөөд энэ үеэр агаарын температур 20—13 градус болж доошилсон байна.

Орсон мөндөр нь бараг 2 хоног шахам хайлаагүй байсан.

Мөн 6 дугаар сарын 4-ний 19 цагт Ставрополийн хязгаарын Невинпомысскед 15 минут үргэлжилсэн мөндөр орсон бөгөөд зарим мөндөрийн ширхэгийн хэмжээ 7 см хүрч байжээ.

Хотын төвөөс олдсон ширхэг мөндөрийн хүнд 700 гр-д хүрч байжээ.

Түүнийг чулуугаар цохиод хагалж дийлэхгүй байв.

Мөн энэ үеэр зарим газар тахиэны өндөгний хэмжээний ширхэгтэй мөндөр орсон байна.

❊Эртний Энэтхэг, Грек-д 6—5 мянга гэж тоолж байсан.

Эрдэмтэн Галлилей, Ньютон нар сая хүртэл тоолцгоосон байна. 30 жилийн өмнө оддын тоог хэдэн сая гэж тоолжээ.

Одон орныг судлагчид одоогоор тоолж гаргасан тоог үзвэл 1000 000 000 000 000 000 00 зуун мянган сая миллиард одод байна гэж тооцон гаргажээ.

❊Орчин үеийн онгоцны шатахуун нь нислэгийн жингийн 50—55 хувийг эзэлдэг байна.

Түүнийг хаанаа яаж авч явах вэ? гэдэг асуудал зохион бүтээгчдийн сэтгэлийг зовоосоор байгаа асуудал ажээ.

Шатахуунд зориулан хийсэн шингэн ба хий үл нэвтрэх (герметическии) бакийг хэрэглэх болжээ.

Жишээ нь: Манай нийслэл Улаанбаатар, Москва хоёрын хооронд 7 хоногт 1 удаа тогтмол явж байгаа „Ил—18" гэдэг онгоцны далавчинд бакны оронд тийнхүү (герметичаский) хий шингэн үл нэвтрэх хөндий зайг хийсэн нь бэлтгэл шатахууныг 5100 литрээр ихэсгэж онгоцны хүндийг 350 килограммаар хөнгөлжээ.

Үүнээс үндэслэж алс нисэх зай нь 1300 км-ээр өсчээ.

❊Карл Маркс, Фридрих Энгельс нар байгалийн шинжлэх ухааныг уйгагүй судалж тухайлбал химийн ухааныг тун ч их сонирходог байжээ.

Марксын нас барсаны дараа Энгельс, түүний шинжлэх ухааны өвийг цэгцлэж байхдаа химийн тэмдэглэлийн дэвтрийг олжээ. Маркс химийн туршлага хэзээ ч хийж байгаагүй боловч химийн онолыг маш ихээр сонирхож байсан юм.

Маркс химичдэд цоо шинэ бөгөөд зөв, үндсэн тайлбарлалт ажиглалтыг тухайлбал Менделеевын ажил, туршлагад өгч байжээ.

Энгельс химийн тухай Марксаас илүү ихээр бичиж байсан. Тэдний бичсэн тодорхойлолтууд нь байгалийн жам хуулийн хэтийн төлөвийг суут тодоор харж байсан юм.

Энгельсийн «байгалийн диалектик», «Дюрингийн эсрэг» зэрэг зохиолуудыг уншихад химийн асуудалтай холбогдсон зүйлүүдэд Марксын санаа их бий.

❊Ази тивд 20 орчим дүрсийн хулс ургадаг.

Мөн Америкт 7 дүрс, Африкт 5 дүрсийн хулс ургадаг.

❊ Дэлхийн хамгийн өндөрлөг зар Гималайн нуруунд 3000 метр өндөрт өмнөт Америкийн Андын нуруунд 4500 метр өндөрт хулс ургадаг.

Зарим дүрсийн хулс 30—40 метр өндөр, суурираа зузаан нь 20—30 см-д хүрдэг байна.

Хүүхдийн эрүүл мэндийг хамгаалъя

Эцэг эхчүүдэд үр хүүхдийнх нь эрүүл мэнд юугаар ч солигдошгүй эрхэм чухал зүйл мөн.

Эрүүл мэнд бол амьдралын баяр баясгалан, хүүхдийн өсөх бойжих үндсэн нөхцөл юм.

Хүүхдийг нялхад нь элдэв өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зуны улиралд цаг алдахгүй авах нь чухал билээ.

Үүнд; биеийн тамир хийлгэж халуун хүйтэнд тэсвэр хатуужилтай болгон чийрэгжүүлэх явдалд анхаарах хэрэгтэй.

Зуны улиралд зусланд гарч нарны илч, эрүүл салхи, ус бороонд биеийг нь дасган чийрэгжүүлэх ажлыг зориуд хийх нь чухал. Хүүхдийг өглөө бүр хөнгөн хувцастай биеийн тамирын дасгал хийлгэж, чийгтэй алчуураар биеийг нь арчих, голын усанд оруулах, өдөр наранд шарах зэргээр аль болох нар салхинд тоглуулах нь өвлийн цагт салхи аван өвчлөх, хамрын ханиад, хатгалгаа зэргээс урьдчилан сэргийлэх гол арга мөн.

СПОРТ

Сагсан бөмбөгийн хөгжилтөөс

1891 онд АНУ—ын доктор Д.Нейсмит гэгч хүн өөрийн сурагчдад бие бялдарын хүмүүжил олгохын тул энэ тоглоомыг анх санаачилжээ.

20 дугаар зууны эхээр орос оронд дэлгэрчээ. 1915 онд сагсан бөмбөг тоглолтын олон улсын анхны нэгдсэн дүрэм батлагджээ.

1947 онд ЗХУ—ын сагсан бөмбөгийн баг анх удаа европын тэргүүн баг шалгаруулах 5 дугаар тэмцээнд амжилттай оролцжээ.

Монголд сагсан бөмбөг 1940 оны үеэс дэлгэрч, 1946 онд «Соёл», «Хөдөлмөр» нийгэмлэгүүд өөрсдийн багийг зохион байгуулж уралдаан тэмцээнд оролцож эхлэв.

1951 оноос эхлэн сагсан бөмбөг сонирхогчдын тоо нэмэгдэж 1961 онд болсон монголын ард түмний анхдугаар спартакиадад 24 нийгэмлэг, 4 дээд сургуулийн эрэгтэй эмэгтэй нийлсэн 28 багийн 190-ээд тамирчид оролцож байсан бол 1962 оны улсын аварга баг шалгаруулах тэмцээнд 300-гаад тамирчид оролцов.

Үүнээс үзэхэд сагсан бөмбөгийн спорт сонирхогчдын тоо нэмэгдэж байгаа нь илэрхий байна.

1962 онд монгол улсын сагсан бөмбөгчдийн холбоо байгуулагджээ.

Аюултай спортоор оролддог хүмүүс

Хөрөнгөтний спортын дампуурал

Самаркандад суудаг Иван Федорович Ламаев гэдэг хүн хорт могойг амьдаар нь барьж дэлхийн олон хотуудын амьд амьтны хүрээлэнгүүдэд явуулдаг.

Энэ хүн 50 жилийн турш энэ аюулт ажилд биеэ зориулж 4000 гаруй могой барьсан гэнэ.

Мөн өмнөт Америкийн Амазонк мөрний эрэгт оршдог Хозе Рамос гэдэг залуу барсыг зөвхөн гар жадаар агнадаг гэнэ.

Итали улсын Карол Герри [illegible] цаг 57 минутанд 10 м хиам, Канадын харъяат Роберт Соулс гэгч 31 минутанд 97 өндгийг идэж ховдог хомхойгоороо нэрд гарчээ.

Энэтхэгийн нэг хүн 63 хоног шилний үйрмэг дээр сууж «тэсвэр тэвчээрийн» аварга болжээ.

Тэнд сууж байх үедээ 22,9 кг-аар туржээ.

Алтан бороо орсон нь

Далайн хавьд загас, мэлхийгээр бороо орох удаа цөөн биш тохиолддог.

Мөн хүчтэй салхи, тариа будааны агуулахыг эвдэж доторх тариа будааги нь өндөрт хийсгэн өөр газар аваачиж тариагаар бороо орох явдал ч мэр сэр тохиолддог.

Харин та нарын хэн нь ч болов алтаар бороо орлоо гэж дуулсан хүн ховор биз ээ.

Гэвч 1933 оны өвөл Америкийн Лос Анжелос хотод алтан бороо оржээ.

Хүчит салхи алтны элсийг хийсгэн өөр газар аваачиж хаяснаас тийм сонин явдал тохиолдсон байна.

Бороо өнгөрсний дараа тэр хотын хүмүүс уул элсийг сонирхон үзтэл үлэмжхэн хүнд болохыг мэдэж тэр даруй алт мөн болохыг ч бас мэдэж амжжээ.

Мэргэжилтнүүдийн бодож үзсэнээр тэр хотод 56000 алтан доллар хийж болох тийм хэмжээний алтан бороо оржээ.

БНРАУ-д

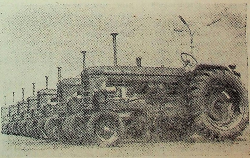

ЗУРАГ ДЭЭР; *Брашавын машины үйлдвэрт бүтээсэн шинэ тракторууд.* Тассын гэрэл зураг

Хариуцлагатай эрхлэгч Н.МӨНХӨӨ

(Х—03264) «Анхдугаар таван жил» сонины газар хэвлэв.